

ХУЛОСАИ

**шурои диссертатсионии 6D.KOA-117-и назди Донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода барои дарёфти
дараҷаи илмӣ доктори илм**

Парвандаи аттестатсионӣ № _____

Қарори шурои диссертатсионӣ аз 25.09.2026, №36

Барои сазовор донишҷӯи Вализода Ҳокимхон Сафолиён ҷиҳати таълифи диссертатсия дар мавзӯи “Ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва марҳилаҳои рушди он (солҳои 1840-уми асри XIX то замони бозсозӣ)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ.

Диссертатсияи Вализода Ҳокимхон Сафолиён дар мавзӯи “Ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва марҳилаҳои рушди он (солҳои 1840-уми асри XIX то замони бозсозӣ)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.2. Назарияи забон дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-117-и назди Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода (734019, шаҳри Душанбе, кӯчаи Муҳаммадиев 17/6: фармоиши Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2-юми феврари соли 2026, таҳти №53/шд) 20-уми июни соли 2026, суратмаҷлиси №21 ба ҳимоя қабул гардидааст.

Довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ Вализода Ҳокимхон Сафолиён 11-уми феврари соли 1964 дар ноҳияи Фархор ба дунё омадааст. Соли 1985 факултети забон ва адабиёти тоҷики Институти давлатии педагогии шаҳри Кӯлоб (айни ҳол Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ)-ро аз рӯйи ихтисоси филолог, омузгори забон ва адабиёти тоҷик бо дипломи “Аъло” хатм намуда, солҳои 1985-1989 тибқи роҳхати Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ноҳияҳои Файзобод ва Фархор ба касби омузгорӣ машғул шудааст. Сипас, аз моҳи августи соли 1989 фаъолияти омузгориро дар кафедраи забони адабии ҳозираи тоҷики Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ идома додааст. Соли 1997 дар назди кафедраи забони муосири тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба ҳайси коромӯз ба фаъолият оғоз намуда, солҳои 1998-2001 дар шӯъбаи аспирантураи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳсил намудааст. Аз соли 2001 дар вазифаи омузгори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, соли 2003 дар дастгоҳи марказии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мансабҳои мутахассиси пешбар, сармутахассис, муовини сардор, сардори раёсати таҳсилоти олии касбӣ ва баъдидипломӣ, сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият кардааст.

Солҳои 2015-2017 ба ҳайси сардори раёсати маорифи вилояти Хатлон ифои вазифа намудааст.

Соли 2017-2022 ба ҳайси сардори раёсати таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз соли 2022 то феврالی соли 2024 дар вазифаи сармутахассиси раёсати назорати давлатии илм ва инноватсияи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, касбии баъд аз муассисаи олии таълимии Агентии назорат дар соҳаи маориф ва илми назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият намудааст.

Аз соли 2024 дар Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вазифаи мудирӣ шуъбаи аттестатсионии илмҳои гуманитарӣ фаъолият намуда, айни ҳол ба ҳайси мудирӣ бахши таъмини лоиҳаҳои грантӣ ва муносибатҳои байналмилалӣ ифои вазифа менамояд.

Мавзуи диссертатсия дар кафедраи таърихи забон ва типология аз 07.06.2016, №4 ва шурои факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 16.06.2016, қарори №10 тасдиқ шудааст.

Диссертатсия дар кафедраи таърихи забон ва типологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро шудааст.

Мушовири илмӣ **Вализода Ҳокимхон Сафолиён** – доктори илмҳои филологӣ, профессор, ходими илмӣ шуъбаи забони Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон **Ҳоҷаев Давлатбек мебошад.**

Муқарризони расмӣ: **Ҳасанзода Абдучамол Ашраф** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забони тоҷикии Муассисаи давлатии таълимии “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Бобочон Ғафуров”, **Раҳмон Наргис Шариф** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забонҳои хориҷии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва **Нозимов Абдулҳамид Абдуалимович** – доктори илмҳои филологӣ, профессор, муовини директори Филиали Муассисаи давлатии автономии таҳсилоти олии касбии “Донишгоҳи миллии тадқиқотии технологияи МИСИС дар шаҳри Душанбе” ба диссертатсия тақризи мусбат пешниҳод намудаанд.

Муассисаи пешбар – Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни дар тақризи мусбати худ, ки аз ҷониби раискунандаи ҷаласа – доктори илмҳои филологӣ, мудирӣ кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоӣ **Ғаффоров Абдушукр Одинашоевич**, мудирӣ кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ, номзади илмҳои филологӣ **Иброимова Гуландом Наимовна**, эксперт – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ **Ғадоев Нурхон**, котиби илмӣ ҷаласа – номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ **Юсупов Шохин Раҳимбердиевич** имзо гардида, бо имзою муҳри ректори муассиса, доктори илмҳои таърих, профессор **Ибодуллозода Аҳлиддин Ибодулло** пешниҳод шудааст, қайд менамояд, ки диссертатсияи **Вализода Ҳокимхон Сафолиён** дар мавзуи “Ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва

марҳилаҳои рушди он (солҳои 1840-уми асри XIX то замони бозсозӣ)» ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаи илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он ба дараҷаи илмии доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.2. Назарияи забон сазовор мебошад.

Муқарризон ва муассисаи пешбар бо назардошти муқаррароти бандҳои 67-70 ва 74-75-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, интиҳоб ва таъин гардидаанд. Интиҳоби муқарризони расмӣ ва муассисаи пешбар бо он асоснок мегардад, ки онҳо мутахассисони бевоситаи соҳаи забоншиносӣ буда, дар корҳои илмӣ таҳқиқоти фаъолона иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзӯи диссертатсияи мазкур иртибот дорад.

Вобаста ба мавзӯи диссертатсия докталаб 1 монография ва 24 мақолаи илмӣ ба нашр расонидааст, ки аз ин номгӯй 18 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷоп расидаанд. Маводди интишоргардида нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмунҳои диссертатсияро инъикос намуда, саҳми шахсии муаллифро собит менамоянд.

I. Монография:

[1-М]. Вализода, Ҳ.С. Ташаккули забоншиносии навини тоҷик дар солҳои 20-30-юми асри XX. Монография [Матн] / Ҳ.С. Вализода. – Душанбе, 2026. – 120 с.

II. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

[2-М]. Вализода, Ҳ.С. Баъзе мулоҳизаҳо оид ба истифодаи аъзои истисноӣ дар повести «Одина»-и устод Айни [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2008. – №2 (48). – С. 9-11.

[3-М]. Вализода, Ҳ.С. Маъно ва муносибати синтаксисии аъзоҳои истисноӣ ҷумла бо аъзоҳои асосӣ дар забони тоҷикӣ [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2008. – №8. – С. 43-52.

[4-М]. Ходжаев, Д., Вализода, Ҳ.С. Синтаксическая концепция профессора Д.Т. Таджиева о сложноподчиненных предложениях [Матн] / Д. Ходжаев, Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи Славянии Россия ва Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ ва иқтисодӣ. – Душанбе, 2015. – №3 (50). – С. 236-241.

[5-М]. Вализода, Ҳ.С. Нахустин таҳқиқ оид ба ҷумлаи мураккаби тобӣ дар забоншиносии навини тоҷикӣ [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Фурӯғи илм: маҷаллаи байналмилалӣ илмӣ. – Душанбе, 2024. – №001 (1). – С. 189-198.

[6-М]. Вализода, Ҳ.С. Мубоҳисаҳои солҳои 20-30-юми асри XX дар атрофи забони тоҷикӣ ва арзиши забоншиносии онҳо [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Фурӯғи илм: маҷаллаи байналмилалӣ илмӣ. – Душанбе, 2024. – №2 (). – С. 180-190.

[7-М]. Вализода, Ҳ.С. Сайидризо Ализодаи Самарқандӣ ва афкори забоншиносии ӯ [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Фурӯғи илм: маҷаллаи байналмилалӣ илмӣ. – Душанбе, 2024. – №3 (3). – С. 231-237.

[8-М]. Вализода, Ҳ.С. Баъзе мулоҳизаҳо оид ба андешаҳои Лутфулло Бузургзода дар китоби дарсии «Синтаксиси мухтасари забони тоҷикӣ» [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Фурӯғи илм: маҷаллаи байналмилалӣ илмӣ. – Душанбе, 2024. – №4 (04). – С. 160-166.

[9-М]. Вализода, Ҳ.С. «Қоидаҳои забони тоҷик» (сарфу наҳв)-и Абдуррауфи Фитрат ва мақоми он дар илми забоншиносии тоҷик [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи забонҳо. Силсилаи илмҳои филологӣ, педагогӣ ва таърих. – Душанбе, 2024. – №4 (56). – С. 36-42.

[10-М]. Вализода, Ҳ.С. Китоби дарсии «Наҳви забони тоҷикӣ»-и М. Беленитский, Б. Ҳочизода ва ҷойгоҳи он дар таърихи афкори забоншиносии навини тоҷикӣ [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2024. – №9. – С. 20-24.

[11-М]. Вализода, Ҳ.С. Доир ба арзиши забоншиносии ду таҳқиқи академик Абдулғанӣ Мирзоев [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб. Бахши илмҳои таърих ва бостоншиносӣ, педагогика ва филология. – Кӯлоб, 2025. – №1. – С. 211-219.

[12-М]. Вализода, Ҳ.С. Пасвандаки «-ак» дар таҳқиқи академик Абдулғанӣ Мирзоев ва арзиши забоншиносии он [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Суханшиносӣ: маҷаллаи илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакии АМИТ. – Душанбе, 2025. – №2 (51). – С. 64-71.

[13-М]. Вализода, Ҳ.С. Арзиши забоншиносии як китоби дарсӣ [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Фурӯғи илм: маҷаллаи байналмилалӣ илмӣ. – Душанбе, 2025. – №2 (06). – С. 307-314.

[14-М]. Вализода, Ҳ.С. Саҳми Бектош дар илми забоншиносии тоҷик [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Фурӯғи илм: маҷаллаи байналмилалӣ илмӣ. – Душанбе, 2025. – №3 (07). – С. 187-193.

[15-М]. Вализода, Ҳ.С. Баъзе мулоҳизаҳо оид ба афкори забоншиносии академик Бобочон Ниёзмухаммадов [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Фурӯғи илм: маҷаллаи байналмилалӣ илмӣ. – Душанбе, 2025. – №4 (08). – С. 346-353.

[16-М]. Вализода, Ҳ.С. Саҳми Носирҷон Маъсумӣ дар рушди афкори забоншиносии навини тоҷикӣ дар солҳои 40-70-уми асри XX [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи забонҳо. Силсилаи илмҳои филологӣ, педагогӣ ва таърих. – Душанбе, 2025. – №5 (56). – С. 36-42.

[17-М]. Вализода, Ҳ.С. Таърихи ташаккули забони адабии тоҷик аз назари академик Абдулғанӣ Мирзоев [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2025. – № 8. – С. 15-21.

[18-М]. Вализода, Ҳ.С. Абдулвоҳиди Мунзим ва нақши ӯ дар мубоҳисаҳои солҳои 20-30-юми асри XX дар атрофи забони тоҷикӣ [Матн] / Ҳ.С. Вализода // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб. Бахши илмҳои таърих ва бостоншиносӣ, педагогика ва филология. – Кӯлоб, 2026. – №1 (42). – С. 285-290.

[19-М]. Вализода, Ҳ. С. Саҳми профессор Додочон Тоҷиев дар рушди илми забоншиносии навини тоҷик [Матн] / Ҳ.С. Вализода, Д. Хоҷаев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2026. – №3. – С. 5-11.

III. Мақолаҳое, ки дар маҷмӯа ва нашрияҳои дигари илмӣ ва методӣ ба нашр расидаанд:

[20-М]. Вализода, Ҳ.С. Абдусалом Деҳотӣ ва нақши ӯ дар таҳқиқи баъзе масъалаҳои забони адабии тоҷикӣ / Ҳ.С. Вализода // Маводди конференсияи илмӣ амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба “Рӯзи Забони давлатӣ” таҳти унвони “Забон дар масири Истиқлол: мушкilot ва дурнамо”. – Душанбе, 2025. – С. 12-21.

[21-М]. Вализода, Ҳ.С. Саҳми профессор Додочон Тоҷиев дар рушди илми забоншиносии навини тоҷикӣ / Ҳ.С. Вализода // Маводди конференсияи илмӣ амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба “Рӯзи байналмилалӣ забони модарӣ” таҳти унвони “Истиқлол, забонҳои модарӣ ва арҷгузорӣ ба онҳо”. – Душанбе, – С. 23-30.

[22-М]. Вализода, Ҳ.С. Нақши Худойдод Хусейнов дар шаклгирии забоншиносии навини тоҷик / Ҳ.С. Вализода // Маводди конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ назариявӣ бахшида ба “35 солагии Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 95 солагии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ” таҳти унвони “Забони модарӣ ва истиқлоли миллӣ” ба ифтихори рӯзи байналмилалӣ забони модарӣ. – Душанбе, 2026. – С. 45-52.

[23-М]. Вализода, Ҳ.С. Андешаҳои забоншиносии Нарзуллоҳ Ҳайдарӣ дар китоби «Дар атрофи забони адабии тоҷик» / Ҳ.С. Вализода // Маводди конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои мубрами филологияи Шарқ ва робитаҳои забониву адабӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ”. – Душанбе, 2026. – С. 61-72.

[24-М]. Вализода, Ҳ.С. Баҳриддин Азизӣ ва мавқеи ӯ дар мубоҳисаҳои солҳои 20–30-юми асри XX дар атрофи забони тоҷикӣ / Ҳ.С. Вализода // Маводди конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои

мубрами филологияи Шарқ ва робитаҳои забониву адабӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ”. – Душанбе, 2026. – С. 11-21.

[25-М]. Вализода, Ҳ.С. Шаклгирии афкори забоншиносии навини тоҷик то Инқилоби Октябр / Ҳ.С. Вализода // Маводди конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ таҳти унвони “30-юмин хонишҳои славянӣ” бахшида ба “35 солагии Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 30 солагии Донишгоҳи славянии Русия ва Тоҷикистон ва Рӯзи илми тоҷик”. – Душанбе, 2026. – С. 67-73.

Ба автореферати диссертатсия аз ҷониби муҳаққиқони зерин тақризҳо навишта шуда, ба шурои диссертатсионӣ ворид шудаанд:

1. Тақризи доктори илмҳои филологӣ, узви вобасати Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, раиси Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Саҳидод Раҳматуллозода мусбат буда, ба автореферат ду эрод манзур намудааст:

1. Ба назари мо дар саҳифаи 12 зимни нишон додани саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот овардани суханоне чун “Таҳқиқот дар илми забоншиносии тоҷик пажӯҳиши нав ва мубрам маҳсуб меёбад. Дар рафти таҳқиқ муаллифи рисола ба ҳалли масъалаҳои муҳимми дар пеш гузошташуда, аз ҷумла, таҳқиқи мукаммали таърихи афкори забоншиносии навини тоҷик дар асоси маводди фаровон аз соли 1840-уми асри XIX то замони бозсозии асри XX муваффақ шудааст” вазифаи муқарриз аст. Муаллиф онро бояд аз номи худаш баён мекард;

2. Дар саҳифаи 17 дар байти Хоҷа Ҳофиз, хатти арабиасос оварда шудааст, калимаи шерозӣ дар шакли شیراز омадааст. Мебоист дар шакли شیرازی навишта мешуд.

2. Тақризи доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав Юсупова Зарина Розиковна мусбат буда, ба автореферат ягон эрод нагирифтааст.

3. Тақризи доктори илмҳои филологӣ, сарҳодими илмӣи шӯъбаи забонҳои помирии Институти илмҳои гуманитарӣ ба номи академик Баҳодур Искандарови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, профессори кафедраи забони тоҷикӣ Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи Моёншо Назаршоев” Офаридаев Назрӣ мусбат буда, ба автореферат се эрод манзур намудааст:

1. Хуб мешуд, агар дар ҳар фасл осори забоншиносон дар самтҳои гуногун якҷоя таҳлил мегардиданд. Масалан, Ш. Рустамов дар бахши нахв корро оғоз карда буданд, баъд ба таҳқиқи исм ҳамчун ҳиссаи мустақили нутқ гузаштанд, калимасозӣ як бахши қори эшон дар самти исм аст. Ҳамаи ин дар як фасл бо таҳлили асару мақолаҳои дигари эшон оварда мешуд. Ҳамин тарзи таҳлил нисбат ба дигар забоншиносони солҳои 60-ум ва 70-ум низ анҷом дода мешуд. Асарҳои нашршудаи онҳо алоҳида таҳлил мешуданд;

2. Хуб мешуд, ки оид ба рушди самтҳои забоншиносии тоҷик аз солҳои 60-уму 70-ум дар фаслҳои алоҳида маълумот дода мешуд: таҳқиқи масъалаҳои забони адабӣ: вожашиносӣ, сарфу наҳв, таҳқиқи забон ва услуб, вижагиҳои забони осори адибони гузашта ва муосир, услубшиносӣ, таърихи забони тоҷикӣ, таърихи забони адабӣ, шевашиносӣ, таърихи забоншиносӣ (афкори забоншиносии мутафаккирони форсу тоҷик), таҳқиқи муқоисавӣ ва типологии забони тоҷикӣ бо дигар забонҳо) ва ғайра.

3. Баъзе хатоҳои техникӣ ва имлоӣ дар автореферат ба назар мерасанд (с. 26, 65, 87).

4. Тақризи доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забонҳои Муассисаи давлатии “Донишкадаи байналмилалӣ Хучанд”-и Муассисаи давлатии “Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон” Кенҷазода Манучеҳра мусбат буда, ба автореферат ду эрод пешниҳод намудааст:

1. Дар автореферат ғалатҳои техникӣ ва имлоӣ ба мушоҳида расиданд (с. 8, 22);

2. Агар афкори забоншиносии шарқшиносони рус дар боби ҷудогона баррасӣ мегардид, сифати кор беҳтар мешуд.

5. Тақризи доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ Ҷумъахон Алимӣ мусбат буда, ба автореферат барои минбаъда якчанд тавсия пешниҳод намудааст:

1. Чун забонҳои тоҷикӣ, дарӣ ва форсӣ як реша дошта, аз як сарчашма маншаъ гирифтаанд, дар робита ба вазъи забоншиносии дарӣ ва форсӣ дар марҳилаҳои зикршуда тавсиф ва баррасию арзёбии маълумот ба тариқи мухтасар ба манфиати кор аст;

2. Ҳамчунин, фикру андешаҳои муҳаққиқон ва забоншиносони руси ғарбӣ низ барои муқоиса дар таҳқиқот аз аҳаммият ӯрӣ нест: (И.М. Оранский, Р. Фрай, В.И. Абаев, Е.К. Молчанова, Д.И. Эделман, В.В. Бартолд, С.Г. Кляшторный, И.М. Дьяконов, А.Л. Грюнберг, Ч. Бартолме).

6. Тақризи доктори илмҳои филологӣ, профессор, узви вобастаи Академияи байналмилалӣ илмҳои таҳсилоти педагогӣ, академики Академияи илмҳои Турон Бакиров Поён Уралович мусбат буда, ба автореферат ягон эрод нагирифтааст.

Муқарризон дар баробари муайян намудани баъзе эроду камбудии автореферати диссертатсия (шаклҳои тоҷикӣ ва русӣ) аҳаммияти ҷанбаҳои назариявӣ амалӣ ва навоҳии рисолаи илмӣ, инчунин, дастовардҳои илмӣ муаллифи диссертатсияро таъкид карда, ӯро барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 6.2.2. Назарияи забон сазовор донистаанд.

Шурои диссертатсионӣ қайд менамояд, ки аз тарафи доктараби дараҷаи илмӣ дар асоси иҷро кардани таҳқиқи илмӣ:

– унвонҷӯ Вализода Ҳокимхон Сафолиён бори нахуст ташаккули забоншиносии навини тоҷик дар давраи солҳои 1840-уми асри XIX то замони бозсозиро ҳамчун як раванди ягонаи таърихӣ таҳлил намуда, даврабандии илмӣ рушди онро пешниҳод кардааст ва дар ин замина, қори илмӣ арзишмандеро ба анҷом расонидааст;

– муайян карда шудааст, ки мавзӯи мазкур ҳамчун бахши асосии илми забоншиносӣ махсуб ёфта, дар фаҳмиши ташаккули худшиносии миллӣ ва рушди фарҳанги маънавии ҷомеа нақши муҳим мебозад;

– омӯзиши ин мавзӯ, имкон медиҳад, ки марҳилаҳои гузариш аз анъанаҳои классикӣ шарқӣ ба методологияи илми муосир муайян карда шуда, равандҳои табдили афкори илмӣ, таъсири омилҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ, нақши мактабҳои гуногуни илмӣ дар ташаккули забоншиносии тоҷик ошкор карда шаванд;

– таҳқиқоти диссертатсионӣ Вализода Ҳокимхон Сафолиён маҳз ба масъалаи муҳим, камомӯхташуда ва нисбатан мураккаби забоншиносии муосир бахшида шуда, муҳаққиқ кӯшиш намудааст, ки бо истифода аз сарчашмаву маводди фаровони таҳқиқ ва қорҳои илмӣ муҳаққиқони ватанию хориҷӣ хусусиятҳои сарфию нахви мавриди таҳқиқи хоса қарор диҳад;

– агарчи оид ин масъала аз устод С. Айни сар карда, то имрӯз муҳаққиқон: Аббос-Қулӣ Оғо Боқихонов, М. Ҷаъфар, К.Г. Залеман, В.А. Жуковский, В.П. Наливкин, В.С. Расторгуева, В.В. Григорев, А. Муҳиддинов, Т. Зехнӣ, Р. Ҳошим, Б. Ниёзмӯҳаммадов, Ш. Рустамов, М. Қосимова, Д. Ҳоҷаев, Т. Ваҳҳобов ва дигарон андешаву нуктаи назари худро баён кардаанд, таҳқиқоти онҳо хусусияти муқаддимотӣ ва обзорӣ дошта, қулӣ шебу фарози мавзӯи мавриди баҳсро дар бар нагирифтааст;

– аз ин ҷиҳат, мавзӯи интиҳобкардаи Вализода Ҳокимхон Сафолиён муҳрам ва муҳим ба шумор рафта, он метавонад дар оянда қори қушода қардидани нуктаҳои печида ва баҳсноки ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва марҳилаҳои рушди он (аз соли 1840-уми асри XIX то замони бозсозӣ) мусоидат намуда, баҳри қуӣ қор омадани қажуҳишҳои нав ба нав ба ин масъала марбут ҳамчун замина хидмат қунад;

– диссертант кӯшиш намудааст, ки хусусиятҳои луғавӣ ва сарфу наҳви қумлаҳои сода ва мураккабро баррасӣ намуда, тобишҳои маъноӣ онҳоро бо мисолҳо аниқ намояд ва дар омӯзишу таҳқиқи қумла дар низомӣ наҳви забон то дараҷае саҳмгузор бошад;

– дар қараёни таҳқиқи мавзӯ ва масъалагузориҳои илмӣ қажуҳишӣ, усулҳои таҳлил ва шеваҳои ҳалли проблемаҳои илмӣ ба таври мақсаднок муайян қардида, натиҷагирӣ ва ҳулосаҳои муҳаққиқ бар асоси сарчашмаҳои муътамади илмӣ ва адабӣ ҳосил шудаанд;

– навгонии илмий таҳқиқи мавриди назар, пеш аз ҳама, аз он иборат аст, ки бори аввал доир ба ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва марҳилаҳои рушди он камари ҳиммат баста шуда, марҳилаҳои рушду ташаккули забоншиносии навини тоҷик дар солҳои 1840 то замони бозсозӣ, манбаъ, заминаи марҳилаҳои таърихӣ ва омилҳои ташаккули афкори забоншиносии навини тоҷик ва даврони он ба сурати густурда бо фарогирии чехраҳои дар он нақшдошта баррасӣ гардидааст;

– аҳаммияти назариявии таҳқиқ дар он зоҳир мешавад, ки бори нахуст ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва марҳилаҳои рушди он дар заминаи маводди фаровони солҳои 1840 то замони бозсозӣ, ки он ба рушди минбаъдаи илмӣ забоншиносӣ, тақмили асосҳои методологӣ ва амиқтар дарк намудани афкори забоншиносии навини тоҷик мусоидат мекунад, ҳамаатарафа ва ба таври густурда таҳлилу баррасӣ шудааст;

– аҳаммияти амалии таҳқиқ дар он ифода меёбад, ки чараҳои ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва марҳилаҳои рушди он дар замони шуравӣ аз марҳилаи дуум (солҳои 1925-1926) то замони бозсозӣ муназзам дар асоси маводди фаровон муайян карда шудааст, ки он барои мукамал гардидани ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва марҳилаҳои рушди он дар замони Истиқлол ва таҳияи китобу дастурҳои таълимии зинаҳои гуногуни таълим, дастури ҷомеи забони тоҷикӣ ва хондани курс – семинарҳои тахассусӣ маводди фаровон дода метавонад. Инчунин, натиҷаву хулосаҳои диссертатсияро метавон дар таълифу тадвини дастурҳои таълимӣ, методӣ ва китобҳои дарсӣ доир ба ташаккули забоншиносии навини тоҷик истифода бурд. Он, ҳамчунин, ба донишҷӯён, магистрантону докторантон дар раванди таълифи корҳои илмӣ мавриди истифода қарор хоҳад гирифт.

Натиҷаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшудаи Вализода Ҳокимхон Сафолиён метавонанд ҳамчун дастури илмӣ амалӣ барои мутахассисони соҳаи забоншиносӣ кумак расонанд. Нуктаҳои асосӣ ва амалии таҳқиқ метавонанд ҳангоми таҳия ва навиштани китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ барои факултетҳои филологии донишгоҳу донишқадаҳо, муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва касбӣ мавриди истифода қарор гиранд.

Мавод, хулосаҳо ва натиҷаҳои диссертатсия метавонанд ҳангоми таҳия ва тадриси курсҳои лексионӣ аз ҷанҳои забоншиносии умумӣ, муқаддимаи забоншиносӣ, луғатшиносӣ, назарияи забон, инчунин, дар омӯзиши курсҳои махсус барои донишҷӯён, магистрантҳо, докторантҳо (PhD) ва дигар муҳаққиқон истифода шаванд.

Аҳаммияти натиҷаҳои бадастовардаи докталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар амалия чунин тасдиқ карда мешавад, ки натиҷаҳои таҳқиқ метавонанд дар раванди таълими машғулиятҳои назариявӣ ва амалӣ аз ҷанҳои забоншиносӣ,

бахусус, назарияи забон, муқаддимаи забон, луғатшиносӣ, маъношиносӣ ва забони тоҷикӣ мавриди татбиқ қарор гиранд.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, пеш аз ҳама, дар ҷамъовариҳои маводди фаровон оид ба ташаккули забоншиносии навини тоҷик ва марҳилаҳои рушди он (солҳои 1840 то замони бозсозӣ)”, омӯзиши назарияҳои донишмандони муосири ватаниву хориҷӣ дар робита ба мавзуи баҳс, таҳия намудани мақолаву маърузаҳо оид ба мавзуи таҳқиқ зоҳир мегардад. Саҳми довталаб дар муайян намудани ҳадафҳои асосӣ, коркарди мавод, таҳлилу баррасӣ ва хулосабарориҳои илмии мавзуи интиҳобшуда зоҳир мегардад. Таҳқиқот дар илми забоншиносии тоҷик пажӯҳиши нав ва муҳим махсуб ёфта, дар рафти таҳқиқ муаллифи рисола ба ҳалли масъалаҳои муҳими дар пеш гузошташуда, аз ҷумла, таҳқиқи мукаммали таърихи афкори забоншиносии навини тоҷик дар асоси маводди фаровон аз соли 1840-уми асри XIX то замони бозсозии асри XX муваффақ шудааст.

Зимни таҳияи диссертатсия ба сифати асосҳои муҳими назариявӣ дастовардҳои донишмандони ватаниву бурунмарзӣ: А. Сино, Н. Хусрав, Н. Тусӣ, Ш.Қ. Розӣ, М. Омулӣ, А.М. Ҳусайнӣ, А. Ҷомӣ, Х.Ҳ. Нисорӣ, Б. Ниёзмӯҳаммадов, Д.Т. Тоҷиев, М.Н. Қосимова, Ш. Рустамов, Д. Хоҷаев, Д. Саймуддинов, С. Ҳалимов, А. Ҳасанзода, Т. Ваҳҳобов, С. Назарзода, Ф. Шарифзода, М. Султон, С. Сабзаев, А. Юнусов ва муҳаққиқони хориҷӣ, аз қабили Аббос-Қулӣ Оғо Боқихонов, М. Терентев, М. Джафар, К.Г. Зелеман, В.А. Жуковский, И.П. Наликвин, В.В. Григорев, В.В. Виноградов, Ф.М. Березин, Е.Э. Бертелс, А.Н. Болдирев, В.А. Звезгинцев, А.Н. Гвоздев, В. С. Росторгуева, В.А. Ефимов, П.Н. Хонларӣ, М. Баҳор ва дигарон мавриди истифода қарор гирифтанд.

Этимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ бо саҳеҳӣ ва муътамад будани маълумоти илмӣ, кофӣ будани маводди таҳқиқ, истифодаи усулҳои муосири таҳлил, коркарди илмии натиҷаҳо, инчунин, теъдод ва муҳтавои интишороти илмии муаллиф асоснок мегардад.

Дар ҷараёни таҳқиқ усулҳои тавсифӣ, таҳлилий, муқоисавӣ ва ҷузъӣ ба таври мақсаднок истифода гардидаанд, ки онҳо барои муайян намудани раванди ташаккули забоншиносии навини тоҷик заминаи мусоид фароҳам оварданд;

Дар маҷмӯъ, дараҷаи этимоднокии натиҷаҳои диссертатсияи Вализода Ҳокимхон Сафолиён аз саҳеҳии маълумоти истифодашуда, мутобиқати ҳаҷми маводди таҳқиқ ба ҳадафу вазифаҳои қор, коркарди илмии натиҷаҳо, интишори натиҷаҳои асосии таҳқиқ ва интиҳоби дурусти методҳои илмӣ бармеояд. Хулосаҳо ва тавсияҳои илмӣ дар асоси омӯзиш ва таҳлили сарчашмаҳои боэтимод, адабиёти илмӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ таҳия гардидаанд.

Пешниҳод, коркард, таҳлилу баррасии мавзуи диссертатсионӣ аз ҷаҳони илмӣ ҷустуҷӯҳои мустақилонаи муаллиф шаҳодат дода, саҳми

шахсии ўро дар гирдоварӣ ва таҳқиқи манобеи илмию амалӣ роҷеъ ба семантикаи воҳидҳои луғавии забони тоҷикӣ ва дар ин замина, муайян намудани хусусиятҳои сохторӣ ва маъноии вожаҳо мушаххас мекунад.

Муаллифи диссертатсия бо истифода аз равишҳои илмии риштаи забоншиносӣ дар баррасии масъалаҳо, муайян сохтани арзиши илмии онҳо, ба низом даровардан ва ҷамъбаст кардани натиҷаҳои бадастомада, пешниҳоди маълумот ва фароҳам сохтани замина барои таҳқиқоти минбаъда, интиҳоби мавод ва интишори натиҷаҳои таҳқиқ саҳми назаррас дорад.

Дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-117-и назди Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода аз 25-уми сентябри соли 2026 дар бораи сазовор донистани Вализода Ҳокимхон Сафолиён бо дараҷаи илмии доктори илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 6.2.2. Назарияи забон қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар шурои диссертатсионӣ аз 16 нафар аъзои шурои диссертатсионӣ (фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2-юми феввали соли 2026, №53/шд) 15 нафар, аз ҷумла, 5 нафар докторони илм аз рӯи ихтисоси 6.2.2. Назарияи забон иштирок доштанд.

Аз 15 нафар аъзои шурои диссертатсионии дар ҷаласа иштирокдошта овоз доданд: тарафдор – 15 нафар, муқобил – нест, бюллетенҳои безътибор – нестанд.

Раиси ҷаласа:

Раиси шурои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои филологӣ, профессор

Гулназарзода Ж.Б.

Котиби илмии шурои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои филологӣ

Соҳибназарзода Ҳ.Т.

«25» сентябри соли 2026